

PRIMORSKI GOSPODAR

List za povspesevanje kmetijstva v slovenskem Primorju.

Ureduje *Dominko Viljem*, ravnatelj slovenske kmetijske šole v Gorici v p.

Izdaja „*Goriško kmetijsko društvo*“.

Štev. 21

V Gorici, dne 15. novembra 1912.

Tečaj VIII.

Obseg: 1. Sadjerejci krmite v zimskem času sadjarstvu prekornstne ptičice osobito pa seničice; 2. Prva pomoč pri nenadnih boleznih in nezgodah pri živini (Nadaljevanje); 3. Kraški teran (Nadaljevanje.); 4. Gospodarske drobtinice; 5. Poročila; 6. Društvene vesti; 7. Književnost; 8. Listnica uredništva.

Sadjerejci krmite v zimskem času sadjarstvu prekornstne ptičice, osobito pa seničice.

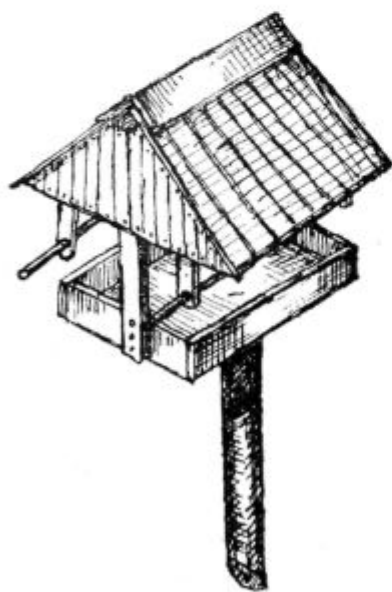
Z velikim veseljem sem čital v 19. številu »Prim Gospodarja«, izšli 15. oktobra t. l., članek, ki ga je napisal g. ravnatelj Bolle pod naslovom: »O pokončevanju malega pedica na črešnjah s pomočjo lepiva«. Kakor hitro sem članek prečital, sklenil sem, da spišem tudi jaz za »Prim. Gosp.« članek, s katerim hočem priporočati še drugo sredstvo, s katerim se pokonča ne le malega pedica na črešnjah, marveč v se škodljivce na sadnem drevju prav temeljito. To sredstvo je namreč, kakor pove že lahko nadpis današnjega članka, krmiljenje prekornstnih ptičev, osobito pa senic (*Parus*) v zimskem času. V dokaz istinitosti te trditve navedem najpoprej dva izgleda, potem hočem pa povedati, kakó se imajo ptički v zimskem času krmiti, da se jih dovede do uničenja raznega mrčesa in njegove zalege na sadnem drevju. Prvi izgled je ta-le: Ko je bila leta 1886. nekdanja deželna kranjska vino- in sadjerejska šola premeščena iz Slapa pri Vipavi na Grm pri Novem mestu Dolenjsko, nahajalo se je na mnogoštevilnem sadnem drevju okolu gradu Grm, vse polno sadnemu drevju škodljivega mrčesa, namreč vse polno gnezda glogovega belina, vse polno jajčnih obročkov ali zalege obročkarja ali prsteničarja, jajčnih zapredkov zlatoritke, glavačevih jajčnih kupčkov itd. Dosledno temu je bil v poznem jesenskem času in zgodaj spomladi skoraj vsakdanji posel učencev ta, da so vidljiva gnezda naštetih

škodljivcev z drevja pobirali in sežigali. Sežigali so pa tudi gnezda glogovih belinov naravnost na drevju in sicer s pomočjo tako zvanih gosenčjih bakelj. Te baklje so bile takrat jako »m o d e r n e«, dasiravno je njihov plamen, ker je popje osmodil, napravil skoraj več škode, kakor bi jo morda napravile posmojne gosenice. Vse to delo pa ni izdalo bogsigavedi koliko, ker ni zalega vseh škodljivcev, kakor n. pr. prsteničarjeva, glavačeva, velikega in malega pedica ali kakor mu na Vipavskem pravijo »mire«, lahko vidljiva itd. in pa tudi zato ne, ker se sosedje za pokončevanje goseničje zalege niso prav nič brigali. Iz poslednjih vzrokov smo se polotili krmiljenja ptičev v zimskem času, osobito pa senic. V ta namen se je postavilo med sadno drevje dve krmilnici, s pomočjo katerih se je ptiče vso zimo pravilno, ali kakor bi se lahko reklo zistematično krmilo. In glej kako čudno! Po preteku par let ni bilo treba učencem več požigati goseničjih gnezd, kajti ni jih bilo več. Izginile so ne le vidljive gosenice, ampak tudi nevidljiva, ali le težko vidljiva zalega, kakor n. pr. obročkarjeva, pediceva in glavačeva, ker so jo seničice in mali detali ali brglezi (po vipavsko »klevači kovaški«) iztikali, ter požrli.

Drugi dokaz pa, kako koristno je krmiljenje ptičev v zimskem času, je gotovo ta-le: — Ko sem šel leta 1907. v pokoj, naselil sem se v bližnjem Novem mestu. Na sadnem drevju mojega vrta, osobito pa na onem drugih Novommeščanov, katerih večina ima pri svojih hišah večji ali pa manjši s sadnim drevjem obsajeni vrt, je bilo takrat v zimskem času po drevju vse polno suhega, v šopke spredenega in o vetru se jugajočega listja. Bila so namreč gnezda glogovega belina pa tudi druga sadnemu drevju škodljiva mrčesna zalega. Dosledno temu je bilo seveda v poletnem času vse polno gosenic po sadnem drevju, a tudi po zelenjavi jih ni manjkalo. To mi je dalo povod, da sem se obrnil do naših Novomeščanov s prošnjo, naj bi prispevali k temu, da bi se napravilo v Novem mestu več ptičjih krmilnic, s pomočjo katerih naj bi se potem vsako leto pozimi ptiče krmilo. Na to prošnjo se je nabralo toliko denarja, da se je nabavilo štiri krmilnice. S temi ter z eno zasebno sem pričel leta 1908 pozimi sam ptiče redno krmiti. In glej v preteklem poletju, t o r a j p o k o m a j t r e h l e t i h, n i b i l o v i d e t i v N o v e m m e s t u n a s a d n e m d r e v j u n i k j e r n o b e n e g o s e n i c e. Posebno značilno pri tem je to le. Pri vходу v mesto, v

tako zvaní »Ločenski ulici«, stoji pri hiši g. Možina velika divja hruška ali tako zvana drobnica. Na ti drobnici je ostajalo, vsako zimo prej, preden se je pričelo s krmljenjem ptičev, izredno mnogo suhega, v zvitke zvlečenega listja ali gnezd glogovega belina, letos pa ni najti na ti drobnici niti enega zapredka, ampak vse listje je sčistoma odpadlo. Ta drobnica mi je toraj merodajna glede uspeha krmljenja ptičev, osobito pa seničic. Da je krmljenje ptičev res jako izdatno sredstvo za pokončevanje školjivega mrčesa na sadnem drevju, dokazuje nam že to, da

Kar se je v Novem mestu jako dobro obneslo, obnesti bi se moralo po mojem mnenju tudi na Goriškem, le lotili se bo treba tudi tam krmljenja ptičev v zimskem času tako, kakor delajo po gih deželah osobito pa že mnogo let v Nemčiji. Prašal pa bo gotovo marikateri, kako pa se krme ptiči pozimi? — Za to si je treba preskrbeti pred vsem tako zvanih krmilnic. Podoba 1. nam predstavlja bolj moderne, podoba 2. pa bolj jednostavno ali bolj priprosto takšno krmilnico, kakršne se uporabljajo v Novem mestu.

Podoba 1.

Podoba 2.

Kar se njihove velikosti tiče, zadostuje namreč popolnoma, če je mizica 25 do 30 cm široka in 45 do 50 cm dolga. Streha naj sega kolikor mogoče čez mizico, da ne bo padal dež in sneg

o vetrovnem vremenu na njo. Prav priporočljivo je, kar pa na pridjanih podobah ni razvidno, da se pribije na vsako mizico primerno velika pločevinasta ali plehasta škatljica, katera ima služiti za pokladanje turšične moke. Prav priporočljivo je tudi, da se utrdi v sredino mizice ali še bolje na steber, na katerem sloni mizica, kako šilo, na katero se potem natika za seničice surov loj. Take krmilnice naj se postavijo med katerokoli dreve, nahajajoče se blizu hiš. Pred vsem bi se ne smelo pogrešati takih krmilnic pri nobenem šolskem poslopiju, kjer najbi služile učeči se mladini v dober izgled. V vsaki vasi bi se moralo nahajati primerno število, t. j. 3, 4 ali še več krmilnic. Poglejmo pa sedaj, kaj in kako naj se ptičkom poklada? Ker stikajo seničice mrčesovo zalego najbolj pridno, kajti zaužijejo jo same, pitajo pa spomladi z njo tudi svoje mladiče, poskrbeti je treba v prvi vrsti za te. V to svrho naj se poskrbi, da bo v krmilnici vedno na razpolago dovolj turšične moke in kolikor toliko tudi surovega loja. Novomeščanski mesarji mi ga odstopijo radi za Bog lonaj, in tako bi morali storiti tudi mesarji v drugih krajih. Poglavitna hrana za senice je bilo in bo seme solnčnih rož ali solnčnic. To seme žro namreč senice z največjo slastjo in jim tudi ne škoduje. Jederc od buč (cuk) naj se senicam ne daje, kajti skušeni, stari goriški ptičarji so prepričani, da dobe senice po zauživanju teh drisko, kateri tudi podležejo. Poklada naj se nadalje v krmilnice star kruh, ostalo polento in za vrabce ter druge ptiče, kateri morajo pač tudi živeti in kateri krme spomladi svoje mladiče izključno le z mrčesom, še kako žito in najbolja za nje je ajda.

Kako se imajo pa ptiči krmiti? Mizica ne sme biti o vsakem času s hrano obložena, kajti v takem slučaju se senice za mrčesovo zalego mnogo ne brigajo, na vsak način pa je treba poskrbeti, da bo v krmilnici vedno nekoliko turšične moke in loja. Poklada naj se krma vsako jutro in le izjemoma včasih popoldne in še takrat v bolj pičli meri. — Ko začne spomladansko solnce greti, naj se s krmljenjem nikakor takoj ne preneha, kajti, če senice ne dobe krme, se potegnejo odtod v gozde in meje ter si napravijo gnezda tam, namesto blizu sadnega drevja.

Seme solnčnic naročujem pri tvrčki »Genossenschaft ungarischer Landwirte« in Budapest V., Alkotmánygasse 31. Lani je stal kg tega semena 42 vin., letos pa bo gotovo ceneji.

R. Dolenc.

Prva pomoč pri nenadnih boleznih in ne- zgodah pri živini.

(Nadaljevanje.)

Živčevje

imenujemo tiste stvoritve živalskega telesa, ki so sprejemljive za različne zunanje utise in vplive, ter pripravijo mišice do tega, da se začnejo gibati.

Sredotočje živčevja so možgani in hrbtenjača; možgani so v koščeni lobanji, hrbtni mozeg (Rückenmark) pa polni kot belo vlakno osrednjo hrbtenično cevko (duplino). Iz spodnjega dela možganov, kakor od obeh strani hrbtenjače, se odcepljajo mestoma debelejša, mestoma tanjša živčeva vlaknenca, vodeča v vse dele živalskega telesa; živce delimo v gibalne in v čutne. V možganih se pojavlja volja in zavestni občutek; možgani sprejemajo po sredotežnih ali občutnih živcih (Gefühlsnerven) dojme in jih po svoje predelane prevajajo po sredobežnih gibalnih živcih k različnim čutilam, kakor v oči, ušesa itd., ter provzročijo, da žival vidi, sliši, tipa, okusi vonja itd.

Izločevala.

K izločevalom (Ausscheidungsorgane) prištevamo pljuča in kožo, ki odstranjujejo plinaste, telesu škodljive snovi; še večje važnosti so obisti (ledvice - Nieren) in znojnice; po teh dveh organih se izloča iz krvi nepotrebna in kakor strup učinkujoča voda v podobi znoja in scalnice; scalnica se nabira v mehruju in odtod izločuje iz telesa.

Čutila.

Kako ravnati s kožo in dlako. Najvažnejše čutilo je koža in ker smo že omenili, da igra koža tudi kot izločalo jako važno vlogo, je razvidno, da je treba, da se na njo zelo pazi in jo ohrani čisto; ravno taka skrb je na mestu pri parkljih in kopitih, zlasti pri vprežni živini.

Že star pregovor pravi, da čistoča nadomesti polovico hrane in hoče reči, da skrbimo s čistočo kože za zdravje in krepek razvoj živinčeta; na koži in na dlaki se zrcali zdravje pri živini. Vendar se pogostoma dogaja, da je skrb za kožo vse premajhna in nezadostna, da se živina le prereditko počee in okrači.

Prah in nesnaga, ki se nabirata venomer na koži, šegačata in vjedata živino ter jo vznemirjata in nadlegujeta; končno se

živina na to sicer tudi privadi, toda izločevanje po koži se zmanjša in živina slabo uspeva, če bi jo tudi še tako dobro krmili. Tako zanemarjena živina pa dobi tudi rada uši, ki se vgnezdijo na glavi, na vratu, na tilniku in pod repom, pri konjih v grivi in pod repom. Te zajedavce moramo odstraniti s česalom in krtačo, če pa na sam ta način ni mogoče, poslužiti se moramo ribjega olja, tobakove ukuhe ali pa kreolina.

Zlasti pa moramo paziti, da je koža takrat čista, ko živina dlako menja, ker ima izmena dlake, zlasti spomladi zelo velik vpliv na zdravje živine; to vidimo prav lahko na tem, da je živina takrat slabša, da se prej utruji, da se mnogo bolj znoji, napravlja nekak poparjen utis in je zelo dovzetna za vsakovrstne bolezni. Zato je treba živino ob tem času pridno snažiti, ne jo preveč obložiti z delom, ter varovati pred prehladom.

Da so neke medsebojne razmere med dobrim počutkom živine in menjavo dlake ali misenjem, je razvidno že iz tega, da se bolehana živina ali sploh ne misi ali goli, ali pa zelo počasi in nepopolno; pri golenju pa se da vsaka oslabitev in vsak bolezenski pojav prav lepo opazovati.

Negovanje parkljev in kopit.

Že prej smo omenili, da je treba gledati pri živini tudi na parklje in kopita, kajti od teh živalskih delov je premnogokrat odvisna uporabljivost živali. Za negovanje kopit in pravilno podkovanje se stori veliko v besedi in pismu pri izobrazbi podkovalcev. Drugače stoji stvar glede negovanja parkljev; kmetijstvo zgubi ravno radi brezbriznosti za parklje ogromne svote. Naravnost grozan je pogled na živino, ki se prižene tu pa tam na živinska ogledovanja, na sejm ali pa na kolodvor s tako zanemarjenimi in popačenimi parklji, da zgubi živinče ves dober utis, ki bi ga drugače lahko napravilo na gledalca; mnogokrat pa so ravno taki parklji krivi, da se živina ni mogla razviti tako, kakor se je želelo.

Uporabljivost bika plemenjaka n. pr., ki je z večjo starostjo postal težji, je vprvi vrsti odvisna od krepkosti zadnjih nog. Tisti biki torej, ki imajo cele čolne na parkljih, kojih parklji se križajo, ki hodijo po balah, ne morejo niti na vseh štirih pravilno stati niti hoditi, še manj se postaviti na zadnje noge, se morajo radi tega pred časom dati mesarju. Slično velja tudi za krave, za katere so zanemarjeni in predolgi parklji prava muka; razu-

me se, da dajejo krave, ko je mučijo ali vsaj nadlegujejo predolgi in zanemarjeni parklji, tem manjšo korist. Radi tega pa naj bi gledal vsak živinorejec na to, da prepreči to zlo z rednim obrezovanjem in snaženjem parkljev pri svoji živini, če že parklji preveč zrastejo. Bilo bi res priporočljivo in potrebno, da bi se ljudje v posebni tečajih teoretično in praktično naučili, kako naj se ravna z rogovi in kako čistiti parklje; tam pa, kjer se drži živina izključno v hlevih, bi morale biti klešče za preščipavanje parkljev vsaj v vsaki občini po ene na razpolago živinorejcem.

Znaki zdravja, znaki bolezni!

Vsak živinorejec, ki skrbi vsaj z malo ljubeznijo za dobrobit svoje živine, je gotovo že opazil, da vsaka vrsta živine in vsako posamezno živinče izraža veselost in zadovoljnost po svoje ravno tako kakor nezadovojnost ali bolest. Ni treba bogve kolike izkušnje, da se sprememba na živini opazi in prav tolmači; seveda je treba za to potrebne pozornosti. Živinče je takrat zdravo, če vsi njegovi deli izvršujejo od narave jim dano nalogo.

Zdravo živinče je živahno in vedno pazi na svojo okolico; glavo, vrat in ušesa drži pokonci, pogled je miren in živahen in vendar zaupljiv, oko jasno, čisto in svetlo; zdravo živinče komaj čaka na krmo in se nažre na paši do sitega, diha mirno, popolnoma tiho, ne da bi se sililo; sluznica v nosu je svetlordeče barve, in nekoliko vlažna. Pri zdravem konju se v nosu ne sme videti nobene tekočine; če se prikaže par kapljic vodene tekočine, ni to še nič nevarnega, sumljiva pa je stvar, če se iz ene nosnice prikaže, naj si bo tudi malo, sivkaste ali krvave in drobljive tvarine, kajti to je najbrž od konjske smrka vosti (keha). Če se iz obeh nosnic prikaže obilo gnojne tvarine, imamo najbrž opraviti s smolikom. Če pa tekočina iz nosa ali pa dih smrdi, je znak, da so nekje ali v nosu ali pa v pljučah gnojnati ali gnojuči se tvori. (Sledi še.)

Kraški teran.

(Nadaljevanje.)

C. Teranova trta.

Kraljiica furlanskih trt, refoškova trta, ki rodi izborno furlansko vino, v Istri pa istrski teran, je istega rodu, kakor trta,

ki nam daje kraški teran. Raznovrstna vina, ki jih daje refoškova trta v različnih vinorodnih pokrajinah, so provzročila mnenje, da je več vrst refoška. Govori se posebno o

1. furlanskem
2. istrskem in
3. kraškem refošku.

Toda o tem ni nobenega dvoma več, da je refoškova trta, ki se obdeluje v teh treh pokrajinah, ena in ista trta, ki izkazuje v vinih, ki se narejajo iz njenega grozdja, toliko razlike samo radi različnosti podnebnih in zemljiščnih razmer in radi tega, ker se povsod drugače napravlja vino. Tako mi piše R. Dolenc,¹⁾ zanesljiv poznavatelj naših kmetijskih razmer: »Kolikor mi je znano, imamo samo eno vrsto refoška. Kraški, istrski in furlanski refošk so popolnoma enake vrste, ki se razlikujejo samo po kakovosti svojih vin. Na Krasu so namreč podnebne razmere takšne, da tamkajšnja skupna gorkota ravno zadošča, da dovede sicer rano refoškovo grozdje do neke zrelosti, ki daje teranu značilno kislino. Kakor je znano mora imeti vsak pristen teran tudi rudečo peno. V Istri, kakor tudi v vipavski dolini je skupna gorkota že veliko večja; zato je tudi zrelostna stopinja tamkajšnjega refoška veliko viša in vsled tega zaostaja kislina in stopi sladkoba v ospredje. To pa že prav posebno, kadar umetno posuše grozdje, kakor imajo nekateri navado. Na furlanski ravani so pa zopet podnebne razmere takšne, da doseza refoškovo grozdje v zrelosti nekako srednjo stopinjo med istrskim in kraškim in da je radi tega tudi tamkajšnji refošk boljši od kraškega (jaz sodim tu, da je boljši po kemični sestavi, nikakor pa ne po domačem vkusu), da pa ne doseza istrskega refoška.«

»Ne morem zamolčati, da mora imeti na specifičen značaj kraškega terana tudi tamkajšnja zemlja, rdeča ilovica, brezpogojno svoj vpliv; od tod pač njegovo italijansko ime: Terrano, od terra = zemlja.«

Tem izvajanjem gospoda R. Dolenca morem jaz le pritrčiti. Samo glede njegove domneve, da utegne ime teran izvirati iz italijanske besede »terra« bi jaz sodil, da je vendar le mogoče, da ima to ime slovensko koreniko. Teran se prideluje na slovenskem ozemlju, tedaj je mogoče, da so grozdje krstili

¹⁾ Pismo z dne 2. junija 1910.

po njegovi zgodnji zoritvi »ta.rano«, tem več, ker velja refoškova trta za rano zorečo vrsto.

Imamo 2 različka refoškovih trt, rdečepecljati in zelenopecljati refošk. O prvem pravijo, da je bolj plemenit in ga je več na Krasu; ta sicer redkeja vrsta ima okrogle jagode, je sladkeja in zori bolj zgodaj kakor druga. Navadno je zelenopecljati refošk pomešan z nekaterimi trtami rdečepecljatega refoška.

Jaz priobčujem ampelografičen popis refoškove trte po načrtu mednarodnega uzorca, kakor ga je namreč določila mednarodna ampelografična komisija.

1. I m e: Refošk, modro vinsko grozdje. — Synonym: Refošk, Rifosco (ital.), Teran. Na Krasu: Črnina. — Domačija: Avstrijsko Primorje. — Nahaja se: 1. V pokrajini goriško-gradiški razven ajdovskega okraja in Brd; — 2. v tržaški pokrajini; — 3. skoro po celi Istri; — 4. Dalmaciji, na otoku Pago in v občinah Dubrovnik in Kotor; tu pa tam na Beneškem.

2. Z g o d o v i n a: G o e t h e. Hanbuch der Ampelographie, 1887 str. 116; — T r u m m e r str. 153; — V. P u l l i s t, vignoble 1876, str. 33; — G. d i R o v a s e n d i 1887, str. 157; — H o h e n b r u c k, Weinproduction in Oesterreich.

3. Trs: a) Rašča krepka, ustrajna; b) Rodovitnost velika; — c) Odpornost; Upira se boleznim in vremenstvu prav uspešno; — d) Podnebje, tla in način obdelovanja: Toplo podnebje, ilovnata, glinovita tla; obrezuje se na dolgo; vzgaja na latnike, ali v brajde, ali pa tudi v vrste. Ustraja do 4 mesece brez dežja; zato je za kraško ozemlje jako sposobna trta.

4. T r s n i l e s je debel rdeče-rujav z narazen stoječimi členi.

5. M l a d i k e se razvijajo zgodaj, so malce s kocinami obraščene, ravne, vitke, zelene z rdečimi progami. Konci mladik so svetlo-zeleni.

6. L i s t i so veliki, debeli, usnjati, malo leskeči, togi, na zunanji strani skoro gladki, na notranji pa zgrbljeni, gubasti, volnati. Po obliki so listi okrogli, peterovoglati, trokrpi, kratko ali prav nič narezljani. Pecljena zareza je odprta, konična in globoka. List je obrobljen z ostrimi, špičastimi, neenakimi zobci, ki so prav na koncih rujavi. Na zunanji strani so listi temnozeleni, na notranji svetlozeleni. V jeseni se rdečé in sicer se začanja barva spremenjati ob robu. Zunanje stran lista je na redkem pokrita z dlako, kakor s kako pajčevino, notranja stran je:

belo-klobučinasta. Listne žile so spodej prav očitne, debele, volnate kocinaste, rumenikasto-zelene, blizu listnega pecija rdečkaste, spodej rumenikasto-zelene.

7. Listni pecelj je srednje dolgosti, malce plošnat, skoro gladek, rdeč, samo prav malo zeleno progast, tog.

8. Listje odpada pozno, kadar je že pordečelo.

9. Grozd je kratek, srednje velikosti širok, piramidalen, zelo vejnat, rahel in tudi zelo rahel, rdečepecljat.

10. Grozdni pecelj je kratek, močen, srednje debel, lesnat; tog, malo dlakast, rujavorumen, z zelenimi do rdečimi zareзами, členi na grozdnem peclju imajo grozdni zarodek ali pa ne; jagodni pecelj je srednje dolg, tenak, gladek, na skrajnem koncu stožčast, rdečkast s pikicami.

11. Jagode so srednje debele, mnogokrat neenake, okrogle, temnomodre, duhteče, razredba I., luščina jagod je debela, z majhnimi brazgotinami, na vrhu jagode siva do črna, drugod rdeča. Vsebina jagod ne preveč mesnata, rdečkasta v tistih delih, ki ostajajo v dotiki z luščino, sladka dišavna. V vsaki jagodi so po 4 podolgljata, rjava zrna (peljki). Grozdje je samo za vino.

12. Čas zoritve ie od srede septembra do prve polovice oktobra; v obče velja, da ta trta ne zori prepozno.

Na Krasu vzgajajo refoškovo trto pogostoma na latnike, manj v brajde. Sem tertja je videti tudi čiste vinograde, v novejšem času tudi že nasade na žico. Zadnja dva kulturna načina se izvajata navadno pri novih nasadih na ameriške podlage, posebno na Riparijo.

Kjer vzgajajo trte na latnike, vidimo mnogokrat prav stare trse. 50 do 60 letni trsi niso nič redkega na Krasu in skoro v vsakem kraju najdemo po eno in tudi po več 100 letnih trt. Posebna znamenitost pa je 160 let stara refoškova trta *Andreja Kante-ta v Velikem Dolu* pri Komnu; njeno deblo ima pri tleh 2 m 25 cm obsega; ona daje na leto 3 do 4 hl terana.

D. Kako napravljati teran.

Skoro ves teran, kolikor ga pridelujejo na Krasu, prihaja iz kleti malih posestnikov. Le posamezniki pridelujejo po več kakor 200 hl; takih, ki pridelujejo po 100 hl ali kaj več, je le malo, večinoma imajo kmetje po 20 do 80 hl v svojih kletih.

Vino ima nekaj posebnega na sebi; torej je umevno, da se ne napravlja po navadnem načinu in kdor ne pozna vina in

razmer, ko kar naravnost sodil, da je naprava nepravilna, napačna. Ona je skoro v vsaki kleti drugačna in težko je bilo spoznati, kdo napravi teran po pravem, pravilnem načinu. Vsak pridelovalec trdi, da je njegov način edino pravi. Ker imajo pridelovalci sami gledé naprave vina terana najrazličniše nazore, — vzrok tiči posebno v tem, da ne znajo drugače razlagati, zakaj je njihov način naprave najboljši, kakor s tem, da pravijo, če bi delali drugače, bi naše vino ne bil teran — rekel sem sam pri sebi, da samo tisti, kateri pridelujejo najboljši teran, poznajo pravi način naprave. In kje se je našel najboljši teran? Najboljši terani se vsako leto odlikujejo z darili na vinskih pokušnjah ali razstavah, ki jih prirejajo vinarske zadruge. Tako pokušnje vodi vsakrat mnogobrojna komisija zanesljivih poznavateljev tega vina. Na to pokušnje pošilja večinoma pridelovalcev uzorce svojih vin. V dosego svojega namena sem te torej obrnil deloma ustno, deloma pismeno do tistih posestnikov, kateri so bili v letih 1908 in 1909 obdarjeni, s prošnjo, da mi razložé, kako so oni napravili svoja odlikovana vina. Tako sem torej na podlagi nabranih 30 odgovorov poizvedel naslednji način napravljanja terana, ki mora biti po vsem tem pravi, zanesljivi način, po katerem je ravnati, da se pridela dober teran.

Potrgano grozdje vsuti je v bednje, ki držé večjidel po 12 do 15 hl; — $\frac{2}{3}$ do $\frac{3}{4}$ grozdja naj se poprej orobka. (Nekateri orobajo vse grozdje, posamezni tudi prav nič.)

Robanje se opravlja navadno na mrežah iz žice. (V posameznih slučajih s strojem).

Bednje je vedno prenapolniti tako, da nastane v sredi bednja klobuk iz grozdja, ki stoji više od robov bednja. V tem položaju ostane grozdje 2 do 8 dni (večinoma 7 do 8 dni), dokler se vlekne klobuk. Vsled teže po vrhu naloženega grozdja se iztisne del spodej ležečega grozdja in tako nastali mošt vreje tako, da ga je slišati. Na to se grozdja ali navadno zmasti, ali pa v grozdnem mlinu zmečka. Tako dobljena drozga, ki močno vreje, ostane 3 do 8 dni, večinoma samo 3 dni, na hlastinah; toda bednji morajo biti pokriti s pokrovom, ali pa se mora klobuk 3 krat na dan z lesenim tolkačem potlačiti, dokler je ves pod tekočino. Po končanem glavnem vrenju, navadno po 3 dneh, samo kadar je prav mrzlo vreme, po 8 dneh, otisniti ali večinoma zmastiti je javalne še nekoliko sladki mošt in pretočiti ga je v sode, kjer ostane, dokler je goden za konsum, to je, do maja — junija

meseca. Vino ostane tako nepretočeno na drožjih in ko nastopi topleje vreme, večjidel proti koncu marča — aprila, vzbudi se drugo vrenje, ki se vrši včasih tako burno, da je slišati ob sodu, kako uhaja oglenčeva kislina. Šele ponastopu tega drugega vrenja je vino dozorjen teran, goden za vžitek.

Ta na stoletja starih poskušnjah sloneči način naprave dobrega terana je dal veččakom že večkrat povod, da so ostro grajali tako ravnanje in predlagali, kako raj bi se izboljšalo. Toda pridelovalci so se vsakrat zopet vrnili k stari, podedovani navadi, kajti le ravna je se po njej, so ohranili teran, kakoršen mora biti, da zasluži to ime. V naslednjih tabelah razkazane kemične preiskave mošta in vina so dale taka pojasnila, ki potrjujejo ta stari način kraških kmetov in kažejo, ne samo da ni napačen in nepravilen, mariveč da je pravi in da kmetje, ki se po njem ravna, dobro vedo, kaj delajo. V svojih izvajanjih o narejenih kemičnih preiskavah kraškega terana se hočem поблиže baviti z utemeljevanjem njegove gori popisane naprave.

(Sledi še.)

GOSPODARŠKE DROBTINICE.

Kako naj se ravna z govedom, ki ga je na naglem napelo. Napenjanje pri prežvekovalcih provzroča naglo razvijanje plinov v vampu. Napetje provzroči večjidel preobilo zaužitje zelene klaje, posebno pa mlade, še nerazcvetene detelje, sparjene in rosne klaje, posebno če se žival na njo vode napije. Istotako provzroča napenjanje paša po rosni ali od slane oparjeni detelji ali strnišču, pa tudi gnjila in pokvarjena krma.

Da je govedo napeto, se spozna po tem le: Trebuh se začne hitro napenjati, posebno leva lakotnica je gladko zalita ter če se nanjo potrka, se odmeva nekako tako, kakor če bi vdarili na boben. Žival težko sope, ne mara žreti a tudi ne prežvekuje, je nemirna in že na očeh se ji pozna, da močno trpi. Zadnji del života se trese, od živali gre večkrat pa po malem nekaj scalnice in blata. Živinozdravnik C. Bahr-Danzig nasvetuje in priporoča v »Westpreussische Landw. Mitteilungen« kot najboljši pripomoček za prvo pomoč naslednje sredstvo: Vzame se liter vode, zlije se v njo 20 gr salmijakovca in 200 gr petroleja ter se

vse skupaj dobro premeša in zlije živini v grlo. Ako bi to sredstvo takoj ne učinkovalo, naj se da to zdravilo živini in sicer takoj za kakih 15 minut kasneje zopet. On pravi nadalje, da je tudi živo apno dobro sredstvo zoper napenjanje. Vzame se namreč žlico živega apna in vrže v primerno množino vode, vse skupaj se dobro premeša in zlije živini v grlo. To sredstvo ima pred salmijakovcem to prednost, da ostane, ko bi se morala živina zaklati, po njem meso še užitno, kar pa po salmijakovcu ni. Ko bi tu navedena sredstva po pretoku 30 minut nič ne izdala, potem naj se pokliče živinozdravnika, da ukrene on še drugo potrebno.

S čim bomo gnojili trtam. Po naših vinorodnih krajih navadno primanjkuje hlevskega gnoja, in še kar ga je na razpolago, je večinoma reven, izlužen in ko bi tudi dober bil, je zvažanje ali znašanje hlevskega gnoja v strme lega prav težavno in zamudno. Gnojenje strmih vinogradov si lahko olajšamo z uporabo umetnih gnojil.

Za jesensko gnojenje vinogradov naj se vzame na vsak h a kakih 250 kg 40% kalijeve soli, 600 kg Tom. žlindre in 250 kg amonjevega sulfata.

Za spomladansko gnojenje naj se vzame namesto žlindre superfosfat.

Če se uporablja za gnojenje Tom. žlindra, raztrosi naj se jo namanj 14 dni pred amonijevim sulfatom. Ako je zemlja pušta, naj se vzame razmeroma večja množina umetnih gnojil, nasprotno pa, če se gnoji tudi s hlevskim gnojem, naj se vzame razmeroma manj umetnih gnojil.

S čim bomo gnojili naše travnike. Še dandanes se dobe nekateri kmetovalci, kateri mislijo, da zadošča, če se pognoje travniki samo s fosfornatimi in kalijevnatimi gnojili. Ali motijo se! Fosfornata in kalijevnata gnojila pospešujejo namreč rast detelj in če gnojimo travnike s tema gnojilama brez dodatka kakega drugega gnojila leto za letom, opazili bomo kmalu, da postaja ruša rejša in rejša in sicer zato, ker izpodrinejo travo razne detelje in graščica. Kdor hoče imeti gosto rušo, gnojiti mora travnike tudi z duševnatimi gnojili, bodisi z gnojnico ali pa z duševnatimi umetnimi gnojili. Duševnata gnojila se uporabijo za gnojenje travnikov lahko obenem, ko se gnoji s fosfornatimi in kalijevnatimi gnojili. V tem klučaju naj se vzame za jesensko gnojenje na vsak h a približno 500 kg Tomasove žlindre, 500 kg

kajnit, spomladi pa še kakih 200 kg amonjevega sulfata ali žvepleno-kislega amonjaka.

Za spomladansko gnojenje naj se raztrosi na vsak ha po 500 kg superfosfata, 150 kg 40 odstotne kalijeve soli in 200 kg amonjevega sulfata.

Ravno tako dobro ali celo še bolje se obnesejo umetna gnojila, če pognojimo travnik nekaj let zaporedoma s Tomaževo žlindro in kajnitom, potem pa z amonjevim sulfatom ali pa z gnojnico. Amonjev sulfat se mora raztrositi po travniku zgodaj spomladi, t. j. kakor hitro je sneg skopnel.

P O R O Č I L A.

Kakšen uspeh se je doseglo s kavkažkim gabezom. — Posestnik Dominik Vodopivec iz Kamenj na Vipavskem nam je poslal te dni naslednje sporočilo: Sajenice kavkažkega gabeza, ki sem jih letos vsadil, so se vse skraja prijele in niso prav nič zaostale za onimi, ki sem jih vsadil lani. Preželi so je gabez, ker je bujno rasel, v presledkih 14 dni do 3 tednov. Prešiči so ga zelo radi in hlastno žrli. Sploh pa ne najdem besed, da bi zamogel gabez dovoljno pohvaliti.

Razstava in razkazovanje plugov na motor. Kakor smo že svoječasno sporočili, se otvori dne 15. novembra t. l. na posestvu barona Drasche v Martinberg, nahajajočem se v Erbreichsdorf-u pri Dunaju, razstava plugov na motor, ki bo trajala do 17. novembra t. l. zvečer. O tej priliki se bo razkazovalo oranje s plugi na motor in na paro, katere so stavile na razpolago tu- in inozemske tvrdke. Na razpolago je približno 300 ha polja, katero se ima uporabiti za poskusno preoravanje.

Kdor želi dobiti glede te razstave oziroma razkazovanja natančnejša pojasnila, naj se obrne do našega društva.

III. Tečaj za kmetijsko zadružništvo v Avstriji priredi v letu 1913. »Splošna zveza avstrijskih kmetijskih zadrug« na Dunaju. Namen temu tečaju je poučiti in izobraziti temeljito, na vsem polju kmetijskega zadružništva mlajše zadružne uradnike, oziroma one, ki bi hoteli nastopiti službo pri kaki zadrugi. Tečaj bo trajal 4 mesece. S poukom se prične 7. januarja 1913.

Kdor se za ta tečaj zanima, naj se obrne za pojasnila na »Allgemeiner Verband landw. Genossenschaften in Oesterreich« Dunaj, VIII., Langegasse 74.

Društvene vesti.

„Goriško kmetijsko društvo“ v Gorici. — Korenjski trg (Attemsova palača) ima v zalogi naslednje kmetijske potrebščine:

Amonjev sulfat z 20 $\frac{1}{2}$ % dušca, posušen in semlet kv po 38 K kg pa po 40 vin.

Superfosfat s 14% v vodi raztopne fosforove kisline kvintal po 7 K;

Kalijevo sol 42 odstotno kvintal po 13 K 50 v;

Tomazevo žlindro znamka „Zvezda“ in sicer zajamčeno 16% po 6 K, 17% kv po 6 K 38 in 18% kv po 6 K 76 v.

Sezamove semlete tropine, zajamčene s 50% beljakovin in tolšče, v vrečah po 75 kg, po 19 v kg z vrečo vred. Množine pod 75 kg po 20 v kg;

Klajno apno in sicer pračipitat s poprečno 38% skupne fosforove kisline, od katere je citratno raztopne nad 90%. Na debelo t. j. v vrečah po 50 kg po 24, na drobno pa po 28 v kg;

Seme prav zgodnjega in zgodnjega graha kg po 2 K 10 v in 1 K 50 v.

Amerikansko lepivo ali „Tree Sticky“ za lovenje malih pedicev in sicer v kositarnih škatljah držičih $\frac{1}{2}$ kg po 2 K 30 v.

Papir za nastavljanje lepivnih obročev, na katere se namaže lepivo za lovenje pedicev kg po 60 v.

Dendrin ali v vodi raztopni karbolinej za pokončevanje mrčesa in njegove zalege na sadnem drevju v zimskem času kg po 80 vin.

Razen prej navedenega blaga ima vedno v zalogi pristne debele in drobne otrobe, sol za živino, različna jeklena orala, slamoreznice itd.

Društveniki, bivajoči na Krasu, si omislijo lahko tu navedene kmetijske potrebščine po zgoraj navedenih cenah pri „Centralni podružnici za Kras“ v Sežani.

Sprejemajo se tudi naročbe na cele vagonne Tomaževe žindre in sicer do 30. novembra t. l. V celih vagonih (10.000 kg) se oddaja Tomaževa žindra po naslednjih cenah: 16% po 520 K, 17% po 553 K in 18% po 585 K.

Cene za žindro na debelo ali na cele vagonne je razumeti franko postaja Trst, t. j. naročnik plača le toliko vozarine, kolikor bo znašala iz Trsta do doma.

KNJIŽEVNOST.

Gospodarska smotra. Izšla je 3. številka III. letnika tega časopisa z naslednjo vsebino: Rasprave i članci: Prof. Milutin Urbani: Važnost popravljanja mošta i vina za naše gospodarstvo. — Dr. Vinko Mandekić: Kojim metodoma vzgoja možemo podići produkcijo kulturnih biljaka? — Julije M. Kostenlac: Naučno putovanje slušatelja kr. viš. gospodarskog učiteljišta križevačkog u Bavarsku g. — Listak: Izložba peradi, golubova, kunića i jaja te potrebščina za peradstvo v Osijeku dne 31. listopada te 1., 2. i 3. studena 1912. — N.: Gnojenje sladkorne repe sa kuhinjskom soli. — N.: Učinak onečišćene atmosfere u blizini industrijalnih gradova na vegetaciju. — N.: Boja zemlje. Književnost: Stjepan Koydi: Konserviranje sadja in vsakojake povrtnine za domačo porabo. — M. Urbani: Entwürfe zu Festsetzungen über Lebensmittel. — Stručni časopisi.

Listnica uredništva: Zaradi drugega nujnega gradiva se je moralo odložiti nadaljevanje članka: »Kmetovalci poprimite se podelavanja kmetijskih pridelkov v tehnične izdelke« in se bo nadaljevalo z njim v prihodnji številki, kar naj blagovole sprejeti cenjeni čitatelji na znanje.